

ЖИТТЯ ПІД СРІБНИЙ ПЕРЕДЗВІН БАНДУР (Штрихи до портрета дослідника кобзарства Богдана Жеплинського)

Олексій ВЕРТІЙ

У тому, що на ниві українського народознавства самовіддано працювали представники різних галузей знань, різних професій, занять і зацікавлень є певна закономірність. Поряд з іменами І. Франка, О. Потебні, М. Сумцова та інших учених-філологів маємо й правника П. Чубинського, священників А. Могильницького та В. Ільницького, відрахованого з числа студентів Харківського ветеринарного інституту “за неблагонадійність поведіння” І. Манжуру і т. д. Ця

закономірність виявляється, очевидно, не лише в усвідомленні ними виняткової ваги усної народної поезії, народного побуту, мистецтва в духовному розвої нації, а й необхідності збереження сформованих упродовж віків обставин національного буття та розвитку на їх основі народних звичаїв як невід’ємної умови природного поступування нації, насамперед, національних взірців духовної досконалості людини, вишуканості та благородства її духовного світу, становлення її національної самобутності. Спадкоємність цих звичаїв, такого усвідомлення засвідчує й життя та народознавча діяльність інженера-хіміка зі Львова Богдана Жеплинського.

Родина Михайла Жеплинського, учасника національно-визвольних змагань, українського священника-патріота, у якій 5 квітня 1929 року в Дрогобичі народився Богданко, не лише зберігала, а й свято плекала звичаї національного духовного життя, виховувала на них своїх дітей. З покоління в покоління тут передавали переказ про походження прізвища і роду Жеплинських. А він оповідав, що далекі їх предки були чесними, працюючими та дбайливими господарями, які ввібрали в себе войовничий дух, сміливість та звитягу славних запорізьких козаків. Особливо відзначились брати Григорій та Михайло у бою з турками. Один з них у двобої з самим турецьким па-

Богдан Жеплинський

шею відтяв останньому руку. Не поступався в боях відвагою та мужністю й інший. Лицарство цих двох козаків високо оцінив польський король. Він надав їм шляхетський титул, а оскільки брати уславилися вирощуванням ріпи, то й прізвище дали їм Ріпинські (по-польськи писали Жеплінські). Однак братів мало цікавило шляхетство. З роду козаки вони найбільше цінували свободу і волю, готовність будь-якої хвилини захистити рідний край від зайд-ворогів. У сім’ї також

зберігалися столові набори з родинними гербами, старі світлини, документи. До того ж дядько по материнській лінії священник Мар’ян Дерев’янку, досліджуючи родовід, назбирав багато й інших матеріалів, від яких віяло історією, загадковими подіями, які так хотілося розгадати малому Богданкові. Усе те збагачувало усе новими і новими знаннями, формувало погляд на світ, його розуміння, заохочувало до шляхетних вчинків, виробляло потребу високих цілей, формувало життєву позицію.

Як і у всіх українських родинах, в родині Жеплинських з побожністю читали “Кобзар” Т. Шевченка. Міцні та хвилюючі враження від прочитаного та народної картини “Козак Мамай” глибоко запали в душу, на все життя визначили зміст народознавчих зацікавлень та народознавчої діяльності Б. Жеплинського. “Жили ми тоді в селі Задавка Римарівська, що біля Дуклі на Лемківщині, — згадував він згодом. — Кобзарі в ці сторони не заходили, але про них та про їх інструмент я знав з оповідань батька та матусі. А перше моє зацікавлення цим інструментом тісно пов’язане з “Кобзарем” Т. Шевченка, однією з книжок, з якої я вчився пізнавати букви і відчувати перші слова. Малюнок кобзаря з поводирем, видрукуваний у “Кобзарі”, пов’язувався в мої уяві з чимось величним і героїчним, рідним, дорогим і привабливим. А ще був у нас вдо-

ма старовинний образ із зображенням легендарного козака Мамає, який сидів під дубом біля коня, серед численної зброї та амуніції з кобзою в руках і, хвацько підкрутивши вуса, неначе всміхався до мене і хотів сказати: "Дивись, який гарний інструмент у мене!" З тих пір кобза та бандура стали предметом мого зацікавлення, і я не оминав нагоди, щоб довідатись щось нового про ці інструменти і виконавців на них"¹. Мрія побачити живих, правдивих кобзарів не давала спокою хлопцеві на кожному кроці, а ще до того батько пообіцяв придбати йому бандуру і допомогти навчитися самому грати на ній. Щастю Богдана не було меж. Ця мрія не полишала його і тоді, коли навчався у початкових Вселюдних школах сіл Медвежа та Наконечне I на Львівщині, в українській Дрогобицькій державній гімназії, Яворівській середній школі № 1 та Львівському політехнічному інституті, де брав участь у самодіяльних дитячих виставах, у гімназійному оркестрі та гімназійному хорі. Захоплений музикою у 1943 році разом з братом у селі Наконечне I, що біля Яворова, створює свій перший музичний колектив — камерний ансамбль (скрипка, альт, віолончель). Пожадливо вибирає в себе дивосвіт народного мистецтва Бойківщини та Лемківщини. Любов до музики, до української народної пісні уже в студентські роки (1946—1950) приводить його, зрештою, на вулицю Францішканську (тепер Короленка) у Львові, де в одному з будинків мешкав тоді Юрій Сінгалевич, знаний у краї бандурист. Відтоді почався новий період у житті Богдана Жеплинського.

Людина широких зацікавлень, здібний педагог та організатор культурно-мистецького життя в Галичині Юрій Сінгалевич співпрацював з націоналістичним підпіллям, передовою інтелігенцією краю, за що зазнав утисків та переслідувань німецькою та комуністичною окупаційними владами. Однак і за таких обставин він, кинувши виклик тим утискам і переслідуванням, гуртував довкола себе національно свідому молодь, щиро дбав про її духовне зростання. Мистецтво кобзарів та бандуристів було для нього вельми вдячним ґрунтом у такій роботі. Українські народні пісні, насамперед історичні, та думи у його виконанні створювали особливі обставини навколо нього, збуджували і викликали

бажання глибше пізнати благородство і вишуканість світу української духовності, усвідомити зв'язок часів, гострим проблемам сьогодення надати злободенного змісту, визначаючи тим самим і своє місце в житті, його мету, сенс і цінність. Тож цілком закономірно, що навколо Юрія Сінгалевича зібралась талановита, свідомо свого патріотизму молодь. Саме з її кола згодом вийшли такі талановиті бандуристи, педагоги та організатори культурно-мистецького життя в Галичині та за кордоном, як Зіновій Штокало, Олег Гасюк, Юрій Данилів, Наталія Сінгалевич, Володимир Дичак, Всеволод Васильківський, Мирослава Гребенюк, Михайло Табінський та інші. Пожадливо бере уроки гри на бандурі у свого вчителя і студент Львівської політехніки Богдан Жеплинський. Спілкування з друзями-однодумцями, успіхи в оволодінні грою на бандурі облагороджують, надихають, додають сил до подальшої праці. Заповітна мрія дитинства стає дійсністю. Богдан бере якнайдієвішу участь у капелах бандуристів Львівської політехніки, Львівського Будинку вчителя (керівник Олег Гасюк). Разом з Олегом Гасюком, Михайлом Табінським та братом Романом також виступає в складі дуету, тріо та квартету бандуристів, одночасно з навчанням на хіміко-технологічному факультеті Львівського політехнічного інституту вдосконалює свою майстерність гри на бандурі в Олега Гасюка.

Як і далекі його предки, студент Богдан Жеплинський залишається байдужим до високих титулів, карколомного сходження по сходах службової кар'єри. Утвердження в різних верствах своїх земляків національної духовності, формування у них національної свідомості та дієвої життєвої позиції він визначає як основне і невідкладне завдання свого життя.

Разом з тим Богдан Жеплинський дієво поглиблює свої знання з інженерної справи. Культурно-мистецьку діяльність він вдало поєднує з роботою в студентських науково-технічних гуртках, де під керівництвом знаних у вузі та поза його межами учених успішно виконує дослідні роботи в галузі хімії та хімічної технології. З тим приходить усвідомлення змістовності життя, народжуються нові захоплюючі плани, ідеї.

Однак так було недовго. Відоме вбивство Я. Галана повело за собою відповідні наслідки. У Львові прокотилася хвиля провокацій, арештів, депортацій. Переслідувались і придушувались найменші прояви національного духовного життя, національної культури та свідомості. Не оминули вони й львівських бандуристів. Було арештовано Олега Гасюка, згодом — Михайла Табінського. Тож цілком закономірно, що після концертних виступів капели бандуристів Львівської політехніки в Москві Богдана Жеплинського разом з братом було арештовано і заслано на каторжні роботи до Сибіру в Томську область. Така ж доля спіткала й інших самодіяльних митців-бандуристів, їх друзів. Львів огорнули тривога, неспокій, лихі передчуття.

Кожна ніч проходила в неймовірному напруженні: не лише арешти, а й чутки про те, що львів'ян чекають нові виселення, не були безпідставними, адже всі добре знали, що в Сибіру вже є спецпоселення, а щоночі приходили до когось, забирали і вивозили невідь-куди. 27 квітня 1950 року Богданові Жеплинському запам'яталося назавжди. "Я сидів серед книг на квартирі у тітки (що по вул. Морозенка) і готувався до чергового іспиту, — з боєм згадує він. — Брат уже спав. Було пізно, десь близько півночі. Раптом нічну тишу пронизали притишені голоси. Затупали важкі чоботи по сходах. В двері загроюкали, хтось почав сильно бити кулаками... Тітка відчинила двері, і в хату ввірвалося шість-сім здорованів, на чолі з миршавеньким чоловіком в окулярах. Біля входу стривожено принишкла двірничка з мужем. "Будете за понятих!" — кинув до них котрийсь з прибулих і замахав оголеним пістолетом. Брутально розбуджено брата, і хтось із прибулої компанії зачитав з папірця: "Решением тройки вы выселяетесь в удаленные места". І згодом докинув: "Собирайтесь. Можете взять только то, что унесете!". Нам, студентам, що жили на квартирі у тітки, і забирати було особливо нічого. Попрощались з заплаканою тіткою і, поцілувавши сонних її дітей, наших сестринників, через деякий час ми з братом вже сиділи на своїх вагонах з бандурами за плечима на вантажній автомашині, що з кількома озброєними конвоїрами стояла на вулиці поруч з будинком, де ми жили. На машині на своїх скромних пожитках

вже сиділи кілька інших людей, товаришів нашої спільної долі"². На подвір'ї тюрми вже було багато заплаканих людей. Серед них — старенькі, учні шкіл, діти. А машини все прибували і прибували. Тут же зустріли і дружину Юрія Сінгалевича пані Наталію Сінгалевич. Богдан Жеплинський написав заяву тюремному начальству, в якій вказав, що Наталія Сінгалевич є їхньою тіткою, тому їх поселили в одну камеру. Душа і серце клекотіли гнівом, обуренням, протестом. Але як діяти? Чим заявити про свою непокору за даних обставин? І на допомогу в'язням знову приходив бандура. Усі просили заграти і заспівати таких рідних і дорогих пісень, бо ж то — подих свободи і волі. Та грати і співати суворо заборонялось. Однак брати Жеплинські, Наталія Сінгалевич, їх друзі наполегливо вимагали такого дозволу. У відповідь на ці домагання заборону було знято з умовою грати й співати "не особливо громко и без лишнего шума". Під арештом, у в'язниці — це вже перемога, перемога, що окрилювала і додавала сил вистояти не лише бандуристам, а й тим, хто їх слухав. Срібний передзвін бандур вселяв віру й надію на краще.

Наприкінці травня допити закінчились. В'язнів у закритих "чорних воронах" перевезено в заґратовані вагони і великим ешеленом, під охороною озброєних вартових, відправлено зі Львова. "Коли зникав з виду шпиль Високого Замку, за яким ми спостерігали через ґрати і щілини вагона, — знову згадує Богдан Михайлович, — весь вагон, в якому ми їхали, заривав. Довелось підбадьорювати наших друзів по недолі, твердити, хоч і самим не дуже вірилось, що скоро знову ми побачимо рідний Львів. Дорога була далекою, і знову в пригоді ставали нам наші бандури"³. Роки заслання — то роки випробувань на вірність раз і назавжди обраним життєвим принципам та ідеалам, на вірність своїм далеким козацьким предкам. Богдан Жеплинський не лише з честю пройшов через ці випробування, а й знову вийшов з них переможцем.

Подиву гідна праця Богдана Жеплинського по вивченню і пропаганді мистецтва кобзарів та бандуристів на засланні. Важко навіть уявити моральний стан ні в чому не винних каторжан, яких без будь-якого слідства і суду, навіть без засвідчення найменшого звинувачення, позбавлених елементарного

права на захист, якого не позбавляють навіть кримінальних злочинців, даючи їм певний термін засуду, баржею вивозять на пустельний берег сибірської річки Чулим і висаджують на невеликій галявині серед глухої тайги, прирікаючи на каторгу “на вечність”. Згодом до них підїхало дві підводи. Як на невільничих ринках оглядали кожного, відбираючи “подходящий товар”. Відібраних, у тому числі братів Жеплинських і Наталію Сінгалевич, поселили у напіврозвалених дерев’яних бараках, де колись мешкали каторжани. Та недовго судилося бути їй тут. Під наглядом конвоїра їх знову переправляють у ще глухіший район дикої сибірської тайги. На новому місці їх чекали ще близько тридцяти спецпоселенців. Жити довелося у двох військових наметах та одному нашвидкоруч спорудженому шалаші-бараці. Сходило тепле літо, наближалась холодна сибірська зима, і каторжани поспішали збудувати придатне для життя в таких умовах житло. Звернімо увагу: спецпоселення не мало навіть назви. Порадившись, назвали його по-кобзарськи — Торба, бо їй справді жили тут відірвані від світу і волі, неначе в якійсь зав’язаній торбі чи щільно закритій скрині. Кожен день був виснажливим і морально, і фізично. Каторжани мали організувати нову ділянку заготівлі, тому їм “наказано було рубати ліс, підтягувати його до річки, а весною пускати його вплав по течії”⁴. Працювали по 12 і більше годин щодоби. Де вже було думати про бандуру? Хтось би впав у розпач, зневірився, підкорився обставинам, став дбати про щось інше. Та не з таких були Богдан і Роман Жеплинські, Наталія Сінгалевич, їх друзі, бо ж не самозабувався на чужині, завжди пам’ятали, що вони — українці, що вони козацького роду. А щоб нагадувати про це іншим, у вільний від каторжних робіт час грали на бандурах, під їх супровід виконували українські пісні. Над глухою тайгою аж до неба зринали дзвінки українські мелодії, захоплювали литовців, естонців, німців, молдаван, румун, росіян, поляків, з якими бандуристи ділили гірку долю. Та їй не просто захоплювали, а в багатьох викликали бажання навчитися грати на цьому чарівному інструменті.

Кількох привезених з собою з України бандур для всіх не вистачало. Отож взялися за

їх виготовлення. То байдуже, що тут не було відповідних умов для такої тонкої роботи. Колись Юрій Сінгалевич навчив свого учня виготовляти бандури, і ці знання тепер знадобилися Богданові Жеплинському. З кишок звірів виготовляли струни, знайшли спосіб пристосувати для цього й деревину кедр. Робота згуртувала каторжан, і вже невдовзі Михайло Петрів, Іван та Гриць Сірські, Ірина Монастирська, Володимир Чучман, Мирослава Захаревич та інші, беручи уроки у пані Сінгалевичевої, братів Жеплинських, чудово вправлялися на бандурі. Пані Надія Цюцюра організувала хор, її чоловік Ярослав — невеликий танцювальний гурток. Разом з тим у монотонне каторжанське життя вливався справді волюбний український дух. Що це значило для каторжан? “Багато і дуже багато. Ми відчували плече один одного, побратимство, як і колись козакам у турецькій неволі, усе те зігрівало нас своїм теплом. Ми усвідомлювали, що Україна для нас не вмерла, отже необхідно знаходити сили жити для неї, йти до неї! І ми це робили!”, — відповідає Богдан Михайлович. Справді-бо, у тій згуртованості та побратимстві знаходила свій розвиток нескореність і волюбність українського козацтва, оспіваного у невільницьких думах-плачах, мов той фенікс з попелу оживала національна історія.

Знаменно, що в цьому пеклі радянської дійсності, на дні так цинічно й брехливо хваленого суспільства “свобод і демократії”, коли навіть у грі на бандурі вбачали загрозу державі, у Богдана Жеплинського виникає задум підготувати науково-довідкову працю про кобзарів, бандуристів та лірників України, якій він присвятив усе своє життя. Ця думка з’явилася ще у студентські роки. У музеях не раз бачив кобзи, бандури, ліри. Вони привертали його увагу, бо ж не раз чув майстерну гру свого вчителя Юрія Сінгалевича. Але хто виготовляв їх? Хто грав на них? Які думи й пісні виконувались під їх супровід, воскрешаючи у пам’яті поколінь національну історію? На ці питання не давали відповіді ні екскурсоводи, ні будь-хто інший. Знати ж усе це так потрібно, аби не переривався духовний зв’язок поколінь. Безсонними ночами, на каторжних лісозаготівлях, під час концертів у Торбі зринали у пам’яті зустрічі зі своїм наставником Юрієм Сінгалевичем, з

кобзарями та лірниками на Калічій горі у Львові. У розмовах вони не раз натякали: добре було б зберегти імена народних співців-музикантів для нащадків, для історії! Гнітючі обставини життя, відродження мистецтва бандурного музикування на каторзі загострювали відчуття такої потреби. Врятувала ж Леся Українка разом з Климентом Квіткою та Філаретом Колесою українські народні думи у виконанні кобзарів! Бодай коротенькі біографії народних співців-музикантів також необхідно передати нащадкам. Поступово визріває побудова таких статей-довідок. Вони, на думку Богдана Жеплинського, мають містити основні відомості про життя, опис репертуару кобзаря, бандуриста чи лірника та літературу про нього. До цього спонукали і вже зібрані матеріали. Помираючи, Юрій Сінгалевич заповів Богданові Жеплинському недоступні тоді "Матеріали до української етнології", на сторінках яких були видрукувані біографії кобзарів, від яких Філарет Колесса записував думи й пісні. У спадок від учителя перейшов йому й машинописний варіант статті Г. Хоткевича "Воспоминания о моих встречах со слепыми". Виписані звідти біографії кобзарів доповнив довідками про свого наставника Олега Гасюка, інших бандуристів, котрих добре знав. Але те все залишилось у Львові. Відтак Богдан Михайлович зав'язує нові знайомства і розмови з репресованими, багато нового довідується від них про кобзарів, бандуристів та лірників, усе те запам'ятовує і в міру можливостей занотує до свого записника. Тим записником спочатку була кора берези. Згодом усе переніс на папір, додав туди і розповіді репресованих про безіменних лірників та кобзарів, про бандуристів Костянтина Місевича, Дмитра Гонту, Михайла Телігу, Володимира Шуля, Данила Щербину, Київську (1918 р.) капелу бандуристів і т. д. Разом з тим розгорталося й культурно-мистецьке життя спецпоселенців. Учасники капели бандуристів Іван Сірський та Роман Жеплинський створили кілька невеличких пісень. Під орудою Миколи Охрімовича за дієвої участі його сестер та товаришів по недолі у селищі Біхтуїл українська молодь створила драматичний гурток. Українські вистави за п'єсами "Назар Стодоля" Т. Шев-

ченка, "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка у постановці цього гуртка також дивилися українські спецпоселенці селищ Торба та Чорний Яр. Під впливом побаченого і почутого в їх уяві поставала Україна, рідні, близькі, друзі, задля яких хотілося жити і плекати мрію про повернення на Батьківщину. Хоча доводилося працювати напівпідпільно, під суворим наглядом кагебістів, набирала сил і капела бандуристів. Невдовзі митці-каторжани брали участь у районному (у Зирянці) та обласному (в Томську) оглядах художньої самодіяльності, у яких завоювала призові місця. "Звідки вони тут взяли, оці чарівні співучі українці?" — не раз самі себе запитували глядачі. В той же час із-за куліс за ними стежив кагебіст. Однак про ці виступи навіть було опубліковано схвальні відгуки у місцевій пресі, а українці, які там жили і слухали бандуристів, назавжди зберегли у своїх душах і серцях срібні переливи рідних мелодій.

Вольовий, цілеспрямований, наполегливий і на засланні в сибірській тайзі Богдан Жеплинський робить усе аби закінчити навчання і здобути вищу освіту. У 1956 році він закінчує Томський політехнічний інститут й отримує диплом інженера-хіміка. Потім кілька років працює на хімічному заводі у Пермі. Сюди до нього приїжджає Віра Ваврик. Тоді вони й побралися. Разом пропагують бандуру та українську пісню на Уралі, організують концерти.

І ось знову довгождана Україна. У великих містах йому не дозволяють прописуватися, тому 1959 року Богдан Жеплинський з родиною переїжджає до Нового Роздолу на Львівщині, де влаштовується на працю в місцевому гірничо-хімічному (сірчаному) комбінаті. Одразу береться за організацію культурно-мистецького життя міста. Разом з братом Романом, який також повернувся із заслання, дружинами Вірою Андріївною та Вірою Теодозівною створюють родинний ансамбль бандуристів, потім — капелу бандуристів "Дністер" та дитячу капелу бандуристів "Струмок", а в Новороздольській музичній школі без відриву від виробництва веде клас бандури, організовує зустрічі з кобзарями та бандуристами, вивчає історію кобзарства. Це завдяки його старанням новороздольці слухали "Запорізь-

кий марш”, “Суд Байди”, “Євшан-зілля”, “Про Морозенка”, “Ой не пугай, пугаченьку” та інші твори у виконанні роменського кобзаря Євгена Адамцевича. Організовував він зустрічі з кобзарем і в інших містах. “У Трускавці вітали мене учасники капел бандуристів “Струмок” та “Дністер”. Казали: “Співцю “Євшана” — сердечна шана! І заграли та заспівали на мою честь”, — ділився враженнями від тих зустрічей Євген Адамцевич⁵. Щедро передавали Жеплинські свій досвід гри на бандурі молодим робітникам, інженерам Новороздольського комбінату та учням місцевої школи, поглиблюючи самоусвідомлення ними призначення бандури і пісні у формуванні духовної культури та національної свідомості. Самодіяльні митці швидко здобули визнання не лише у рідному краї, а й далеко за його межами. З творчими здобутками капелян вітають Платоніда Хоткевич, дружина Гната Хоткевича, композитор Анатолій Кос-Анатольський, знані учені Григорій Нудьга, Ярослав Ісаєвич, Володимир Грабовецький, Ярослав Дашкевич та інші. Про них Київською кіностудією знято кінофільм. Одне слово — діяльність Богдана Жеплинського здобуває загальне визнання, стає природною складовою культурно-мистецького та духовного життя краю. Мрії, творчі плани, пронесені через жорстокі сибірські випробування, стають дійсністю. “На жаль, з ростом популярності капели зростає й тиск на колектив “власність імущих”, — розповідає Богдан Михайлович. — А після арешту братів Горинів почались переслідування і нас з братом. Мені заборонили друкувати статті про кобзарство, не дозволили захистити дисертацію, давши зрозуміти, що ми з братом у Новому Роздолі *persona non grata*. Брат був переведений працювати в Яворівський сірчаний рудник, а згодом у пошуках нового місця праці виїхали з Нового Роздолу і ми з дружиною. Діяльність капел без надійного керівництва призупинилася, а потім вони саморозпустилися”.

Однак Богдан Жеплинський не з тих, хто здається перед жорстокими ударами долі. Переїхавши у 1969 році до Львова, уже з перших днів розпочинає організацію нової капели бандуристів, дбає про те, щоб вона була діяльна, привертала до себе увагу найрізноманітніших прошарків тогочасної Галичини і всієї України, формувала у них тонке і вишукане

естетичне чуття, історичну пам'ять, багатогранний духовний світ. Поставлені завдання визначили й основоположні підстави та напрями творчої діяльності організатора та художнього керівника капели, її учасників. Відтак основну ставку робить на молодь, адже молодь — це не лише почин, дієвість, це, насамперед, майбутнє, отже й доля національної духовності. Звичайно, після фактичного саморозпуску новороздольських капел “Дністер” та “Струмок”, що стало своєрідним протестом проти переслідувань, під пильним наглядом “недремного ока” працювати було не лише неймовірно важко, а й ризиковано. Але Богдан Жеплинський свідомо йшов на цей ризик, вишукував найменші можливості здійснення своїх творчих планів. Найперше до участі у створеній капелі залучає учнів львівських профтехучилищ, молодих робітників заводу “Львівсільмаш”, добирає відповідний репертуар — від історичних пісень про Довбуша до коломийок. Так при Палаці культури “Львівсільмашу” було зорганізовано капелу бандуристів “Заспів”. Та капеляни не просто училися майстерності гри на бандурі і виконанню пісень під її супровід, вони наближали до себе слухачів, оживляли історію, осучаснювали звичай рідного краю, давали їм нове життя. У наполегливій праці молодих бандуристів не нав'язливо, якимось само по собі приходило усвідомлення морального обов'язку перед минулим, теперішнім і майбутнім свого народу. З учнів профтехучилищ і робітників формувались яскраві естетично розвинуті особистості, люди високої культури помислів, поведінки, на основі чого формувався увесь уклад їх життя.

При капелі Богдан Жеплинський організовує ансамбль українських народних музичних інструментів, відновлювались народні звичаї колядування, проводились зустрічі з видатними кобзарями та бандуристами, письменниками, композиторами, студентською та учнівською молоддю, військовиками. Усе це згуртовувало, ріднило капелян. Окремі з них тут знаходили свою долю. Тож цілком закономірно, що й весілля Олі Друк, Ганни Гурман, Івана Мулика з відродженням народних обрядів грали також разом. “Заспів” не лише набирив сил, а й здобув визнання. Капела постійно бере участь в оглядах художньої самодіяльності Львівської області, її учасники

виступають у столичному Палаці культури "Україна", на телебаченні, гастролюють у Ялті та Севастополі, налагоджують творчі зв'язки з Ялтинською капелою бандуристів ім. С. Руданського (керівник Олексій Нирко), схвальні відгуки про "Заспів" друкують газети "Вільна Україна" (Гурман А. Наш "Заспів". — Л., 1979. — № 6 (10157) від 2.06), "Зоря" (Кліш С. Спасибі за пісню. — м. Яворів Львівської обл., 1979. — № 129 (5089) від 30. 10), "Крымская правда" (Нирко А. Возьми мою песню. — 1982. — № 175 (17690) від 28.07), "Вісті з України" ("Граї, бандуро!" — 1983. — № 42, жовтень) і т. д.

Як бачимо, багатий досвід Богдана Жеплинського як організатора та керівника капел бандуристів, як і діяльності інших подібних колективів, по формуванню духовного світу свого сучасника, насамперед молоді, заслуговував не лише на уважне вивчення та узагальнення, а й на повсюдне його поширення і утвердження по всій Україні. Його й справді вивчали та узагальнювали, але... таємно. Коли капела досягла найвищого рівня художньої майстерності, а її виступи користувались незмінним успіхом у слухачів, компартійне керівництво заводу сполошилося: що це? буржуазний націоналізм? До того ж і керівник "бывший репрессированный, ненадежный". Після переслідувань та утисків капелу було розформовано, розпродано однострої та знаряддя бандуристів. Замість здорового способу життя молоді народжувалася пустка. Важко у це повірити. Але усе це не сон, не вигадка. Усе це — дійсність 70—80-х років ХХ століття, дійсність, у якій корені винародовлення нації, дійсність, яка розчистила шлях до морального і духовного занепаду нових поколінь, яке так щедро вихлюпнуло увесь свій бруд на естраду, телеекрани, на вулиці сіл і міст, у душі наших сучасників. Ми ж розводимо руки: "Що вдієш? Такий, мовляв, час!" А хто ж творить цей час?! Правда, традиції капели "Заспів" продовжив ансамбль бандуристів під такою ж назвою при Львівській політехніці. Його керівником стала спочатку Віра Андріївна Жеплинська, потім їх син Тарас, тепер доцент хіміко-технологічного факультету. Нині ж капела працює під орудою Христини Залуцької. "Заспів" живе, чарує своїм мистец-

твом не лише своїх слухачів у Галичині, а й на Півдні та Сході України, у Польщі. Це вселяє віру у незнищенність краси, твореної нашим народом у негоди та лихоліття упродовж віків, віру в те, що сотні, тисячі таких колективів знову відродяться в новій, справді незалежній Україні, вдихнуть свіже повітря національних звичаїв у наше повсякденне життя і ми подолаємо ту моральну та духовну недугу, яку переживаємо нині.

За таких обставин Богдан Жеплинський продовжує дієву науково-дослідну роботу. Заочно закінчує аспірантуру. Одну за одною готує до захисту три (!) кандидатські дисертації — з мистецтвознавства "Кобзарство в Україні", з економічних — "Математичне моделювання та техніко-економічна оцінка розділювальних процесів" та технічних — "Вдосконалення виплавки сірки автоклавним методом" наук. З відомих причин жодної з них захистити не дозволили. Проте вчений працює дієво і послідовно. Він розробляє, зокрема, спосіб одержання сульфідів заліза високої чистоти, який використовується для акумуляторів космічних апаратів, пише низку навчальних посібників з виробництва сірки і т. д., продовжує укладати розпочатий на засланні словник-довідник про кобзарів, бандуристів та лірників України, виступає у різних періодичних виданнях України, Польщі, Югославії, Німеччини, Англії, США та інших країн зі статтями з історії кобзарства, обирається членом редколегії єдиного в світі часопису "Бандура" (США), першим вводить в науку поняття "кобзарознавство", виконує задум та формує сукупність основоположних підстав "Історії кобзарства в Україні", веде велику роботу з пропаганди інших галузей українського народознавства.

Провідною ідеєю усієї роботи Богдана Жеплинського як кобзарознавця стало збереження для пам'яті нащадків якнайбільшої кількості імен народних співців-музикантів та дослідження становлення і розвитку їх мистецтва. "Кожен з них творив національний духовний світ свого сучасника, світ, який потім передавався з покоління в покоління, на давав згаснути волелюбним ідеям наших предків, відтак кожен не може бути забутим і не пошанованим своїми нащадками", — такую своєрідну обітницю склав собі Богдан

Михайлович. Зміст цієї обітниці він розумів не як гасло, а як щоденну саможертвувальну працю по увічненню пам'яті народних співців-музикантів. Особливо хвилювало те, що утиски, переслідування дослідників кобзарства, заборони кобзарської тематики переривають спадкоємність наукових звичаїв Пантелеймона Куліша, Порфирія Мартиновича, Льва Жемчужникова, Лесі Українки, Філарета Колесси, інших учених, що у мороці століть губляться імена, в задусі комуністичного режиму відходять учасники і очевидці драматичної історії українського кобзарства. Виснажливу працю після щоденної роботи, довгими недоспаними ночами, вихідні дні, відпустки Богдан Жеплинський присвячує здійсненню своєї обітниці. Підтримка родини, друзів додають сил. Доводиться працювати за досить скрутних обставин, нерідко ж — підпільно, чи то напівпідпільно, не раз наражаючись на провокації КГБ. Навіть випадкові зустрічі з різними людьми, побіжні згадки про кобзарів у газетних і журнальних публікаціях, чийсь принагідний спогад кличе Богдана Михайловича в дорогу, до праці в архівах, спонукає до листування.

Сьогодні він уже й не пам'ятає, хто з кобзарів десь на початку 60-х років минулого століття порадив звернутися до Івана Панченка, знаного у Києві бандуриста. Відразу ж знайшов час і за кілька днів уже був у Києві, у скромній, але гостинній господі народного музики. Зав'язалася розмова, слово за словом оживали у спогадах імена Єгора Мовчана, Павла Носача, Георгія Ткаченка, Павла Чемерського, Петра Дугіна, цікаві історії з їх життя і творчості. За допомоги Івана Панченка зустрівся й з Анатолієм Білоцьким. Розговорилися. І тут же бандурист пригадав, як одного дня 1939 року він, офіцер Червоної Армії і український бандурист, у Яворові на Львівщині дав концерт. Був він тоді не в офіцерській амуніції, а у вишиваній сорочці та шароварах і до глибини душі зачарував десятирічного хлопчика, котрий з Наконечного прийшов послухати "правдивого бандуриста з Великої України". Тим хлопчиком був не хто інший як Михайлик Жеплинський. Ось така зустріч відбулася через кілька десятиліть. Усе те запам'ятовував, за-

готовував до записника, бо ж кожен новий факт знову кликав його у дорогу.

Прикметний і такий випадок. У Львівському історичному музеї серед експонатів періоду громадянської війни побачив бандуру. Стрепенулась душа, частіше забилося серце: чия вона? На щастя на ній побачив напис: "Бандура козака С. В. Топірця". Про історію знаряддя цього козацького бандуриста розпитав працівників музею. І хоч Степан Топірець народився в с. Курган, що неподалік Лебедина на Сумщині — виявилось, що доля закинула його до Львова. Як про козацького музику про нього знає не так багато людей. Тож Богдан Жеплинський знову-таки не забарився з гостиною до старого козака.

— Степан Васильович Топірець, гвардії старшина у відставці першого кінного корпусу козацтва, — клацнув той закаблуками і міцно потис руку несподіваному гостеві, коли Богдан Жеплинський з'явився перед ним на обійсті бандуриста. Скільки було задушевних розмов, теплих, припорошених часом спогадів. Разом переглядали світлини, під срібний передзвін козацької бандури обмінювалися думками. Вони й покликали до роботи над нарисом "Бандура, гартована в боях" — чи не єдиний публікації про С. Топірця. Богдан Жеплинський опублікував світлини бандуриста, біографічну довідку. Так повернулося із забуття ще одне славне ім'я. А скільки їх було до цього і потім. Юрій Данилів, Костянтин Місевич, Маргарита Боно-Місевич, Ігор Рачок, Остап Кіндрачук, Микола Сарма-Сokolovський, Ганна Білогуб-Вернигир... Про кожного з них розповів Богдан Жеплинський щось нове, цікаве. Завжди підтримував і підтримує молодих. Його батьківській підтримці завдячують угорець Лайош Молнар, який чудово оволодів грою на українській бандурі, й Тарас Дороцький та Олег Коваль.

Тісні зв'язки з видатним дослідником козацтва і кобзарського мистецтва Іваном Шаповалом, кобзарями Олексієм Чуприною, Євгеном Адамцевичем, співпраця з подвижниками кобзарства та бандурного музикування Олексієм Нирком, М. Шпірним, Андрієм Омельченком, Іваном Немировичем, Миколою Скірком, підтримка Максима Рильського і т. д. завершилися підготовленим у 1970 році до друку двотомним словником-

довідником про кобзарів, бандуристів та лірників. Він містить понад 4 000 біографічних довідок, згадок про народних співців-музикантів, опис їх репертуару, список літератури (542 джерела) про них, додатки. Видавництво "Музична Україна" розпочало підготовку до друку цієї неповторної в історії кобзарства праці. Надзвичайно скромний, Богдан Михайлович не подав на сторінках "Словника" жодних відомостей про себе, хоча у тому чотиритисячному ряду його ім'я мало зайняти і усе-таки колись займе своє місце. Та попри все й тут "Словнику" судилася лиха доля: після звільнення з роботи Петра Шелеста по Україні прокотилася нова брежневська хвиля репресій. На кобзарську тематику було накладено суворі заборони, пропагандисти і дослідники цього виду українського народного мистецтва зазнали переслідувань, утисків, погроз звільнення з роботи, а студенти — з навчальних закладів. Будь-які спроби Богдана Жеплинського видати свої праці з історії кобзарства обертались для нього та його брата Романа нагадуваннями про сибірське минуле, "неблагонадійність", новими утисками. Однак він продовжує свою працю, бере участь у підпільних зібраннях кобзарів та бандуристів, спілкується з Іваном Гончарем, Борисом Кирданом, далі збирає матеріали про кобзарів, бандуристів та лірників в Україні, на Кубані, в Сибіру та країнах далекого і близького зарубіжжя, готує нове, поглиблене і доповнене видання словника-довідника.

Неважко зрозуміти, з якою радістю зустрів Богдан Жеплинський здобуття Україною незалежності. Людина пенсійного віку, з підірваним здоров'ям, він бере дієву участь у кобзарських з'їздах, організації Національної спілки кобзарів, наукових конференцій, присвячених кобзарству, семінарах керівників капел бандуристів, виступає в пресі, на радіо і телебаченні. З-під його пера виходить "Коротка історія кобзарства в Україні" (2000 р.)⁶ та книга спогадів, розвідок і нарисів "Кобзарськими стежинами" (2002 р.). Він видає три комплекти листівок-фотопортретів кобзарів та бандуристів України, веде гуртки і спецкурси з історії кобзарства та бандурного музикування у школах, профтехучилищах Львова, Львівському національному

університеті ім. І. Франка, Львівській духовній семінарії Св. Духа. Перу Богдана Жеплинського належить низка статей у довідкових виданнях "Мистецтво України" (К., 1995), "Енциклопедія сучасної України" (К., 2001), "Українська журналістика в іменах" (Львів, 2000. — № 7; 2001. — № 8; 2003. — № 10; 2004. — № 11).

Глибоко усвідомлюючи виняткове значення народного мистецтва в духовному формуванні нашого сучасника, Богдан Михайлович вперше зібрав і опублікував творчі біографії дударів Гуцульщини (Гуцульщина. — 1990. — № 3—4), фольклорно-етнографічні матеріали про народну культуру Яворівщини (Скриня. — 1991. — № 5) та Лемківщини (Літературний Львів. — 1995. — № 14 (38)), не зважаючи на поважний вік, з молодечим завзяттям береться за відродження галицького льялькового вертепу, проводить роботу із залучення молоді, вчителів, студентів, науковців до вивчення родоводів, бере участь у наукових конференціях. Сімдесяти- та сімдесятип'ятирічні ювілеї Богдана Жеплинського стали справжніми святами у його житті, які засвідчили увагу і повагу до нього широких кіл громадськості. За визначні заслуги у вивченні та пропаганді кобзарства 21 листопада 1997 року Фонд Духовного відродження ім. Митрополита Андрея Шептицького нагороджує його своїм Дипломом, а 5 квітня 2004 року за заслуги в національно-визвольній боротьбі, в утвердженні та розбудові Української Держави Всеукраїнське Товариство політичних в'язнів і репресованих — Почесною відзнакою "Хрест слави".

...Дзвенять бандури над сивочолими Львовом. У тому срібному передзвоні — незалежність духу, слава і безсмертя козацького роду Жеплинських.

м. Суми

¹ Жеплинський Б. Кобзарськими стежинами. — Л., 2002. — С. 5.

² Там само. — С. 213-214.

³ Там само. — С. 216.

⁴ Там само. — С. 217.

⁵ Там само. — С. 84.

⁶ Нашу рецензію на це видання див.: Вертій О. Нова книга про кобзарство України. Жеплинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні. — Л., 2000 // Народна творчість та етнографія. — 2001. — № 1-2. — С. 105-107.